

Metafísica I

La Metafísica d'Aristòtil

Tardor, 2024-2025

*Aquests apunts poden contenir imprecisions.
No són substitut d'anar a classe, ni pretenen suplir la docència.*

Metafísica I

- 1 -

La Metafísica d'Aristòtil

Professor: Josep Montserrat Molas (jmonserrat@ub.edu)

1.1 Llegir Aristòtil

Com ens ha arribat Aristòtil?

Un **passatge d'Aristòtil** se cita segons la **pàgina** i la **columna** de les edicions de **Bekker**. L'ordre en què organitza l'obra és *Lògica*, *Física* i *Metafísica*.

Lògica	Les obres s'anomenen <i>Organon</i> (<i>instrument</i>).
	L'instrument fonamental de la ciència .
Física	Comença per la <i>Física</i> (que conté extensos tractats sobre animals).
	Segueix amb el <i>Tractat de l'ànima</i> , que s'ocupa del moviment dels ésser vius.
Metafísica	L'apartat d' <i>Ètica</i> comprèn els tres tractats d'Aristòtil sobre <i>Metafísica</i> .
	Els segueix la <i>Política</i> , la <i>Retòrica</i> i la <i>Poètica</i> .

Figura 1. Ordre de les obres d'Aristòtil segons Bekker

Amb el sol fet d'organitzar l'obra d'aquesta manera, **Bekker interpretava Aristòtil**. Segons una altra tradició, seguida particularment pels àrabs, la retòrica i la poètica formen un tot amb les obres lògiques en la mesura que totes estan consagrades als diversos usos del llenguatge: ús rigorós en primer lloc, més relaxat després i, finalment, purament estètic.

Les *obres d'Aristòtil* constitueixen un **conjunt de textos** que el filòsof escriví per als seus **cursos al Liceu**. *No es van compondre ser publicats*: són notes, a vegades gairebé fitxes, compendis o resums. A vegades, per contra, la introducció del curs està magníficament redactada, com un text de lluitament per a una lliçó inaugural. Són, doncs, incompletes: **Aristòtil havia escrit diàlegs** o invitacions (*Protrèptic*) a la filosofia. Com que eren obres adreçades al gran públic, no van retenir l'interès dels filòsofs i **no se'n van conservar més que algunes cites**.

Andrònic de Rodes
Pràcticament no en sabem res .
Edita els textos dels cursos d'Aristòtil l'any 80 ANE .

Figura 2. Andrònic de Rodes

Coneixem aquesta edició per **còpies** de manuscrits, els més antics dels quals, potser copiats a Constantinoble, daten del **segle IX**. De fet, els escrits d'Aristòtil mai no van deixar d'influir en els filòsofs, particularment **Epícur**, almenys en els anys transcorreguts entre la mort d'Aristòtil i el seu primer comentarista, **Alexandre d'Afrodísia** (c. 198 NE).

L'obra d'Aristòtil va entrar a formar part de la síntesi dels neoplatònics de la fi de l'Antiguitat. Un curs complet de filosofia s'iniciava aleshores amb la **lògica**, **física** i **ètica** per arribar als principis més alts de la **metafísica** i trobava la seva coronació en l'experiència mística de la **unió** amb l'u. Plató era l'única guia per a les darreres etapes. Però per a l'ensenyament elemental calien manuals que Plató no oferia. *Què més natural que buscar-los en el seu deixeble més cèlebre?*

L'ensenyament començava, doncs, amb Aristòtil fins que Plató prenia el relleu amb el *Timeu* i el *Parmènides*. En aquest àmbit escolar, els filòsofs grecs van redactar comentaris a vegades molt extensos de les obres d'Aristòtil. **Temisti** (segle IV) va preferir parafrasejar-les; **Simplici** (segle VI) les va comentar paraula per paraula.

1.1.1 Aristòtil contra Plató

La unió entre platonisme i aristotelisme va durar fins al **segle XV**. El 1439 el bizantí **Giorgios Gemisthos** (*Plethon* o **Pletó**) va participar en un Concili a Florència que volia unir les esglésies grega i llatina i **va demostrar que els pensadors eren inconciliables**. Ell mateix es pronunciava a favor de Plató, l'obra del qual, desconeguda tant en llatí com en àrab, traduiria el 1484 per **Marsilio Ficino**.

El que avui anomenem la *filosofia grega* és majoritàriament la que els **neoplatònics** i l'Antiguitat **tardana** van creure útil. Els escrits d'Aristòtil es guardaven a les biblioteques de Constantinoble i als convents de Síria i l'Iraq. Servien com a **base per a l'ensenyament de la lògica**, ciència indispensable com a propedèutica de la **teleologia**. En aquest marc es van traduir al siríac, fins i tot, els tractats inicials de l'*Organon*.

1.1.2 Traduccions

Al segle IX es van traduir a l'**àrab** des del siríac o, directament, del grec. Al principi volien oferir mètodes d'argumentació a les controvèrsies entre teòlegs cristians i musulmans: la primera obra d'Aristòtil traduïda a l'àrab va ser el tractat de les *Refutacions sofístiques*, manual de la discussió contradictòria. El patrici **Boeci**, un dels últims occidentals que sabia grec i ministre del rei visigot **Teodoric**, va voler traduir i comentar Aristòtil. Malauradament, el rei ho va considerar sospitós de connivència amb l'emperador **Justinià** de Constantinoble, i el va fer executar abans que hagués pogut traduir més enllà de les primeres pàgines de l'*Organon*.

Al-Farabí	Mort el 950.
	Comenta diversos dels tractats aristotèlics o compon obres que, sota els mateix títols que les d'Aristòtil, presenten el contingut en un altre ordre.
Avicenna [ibn Sina]	Mort el 1037.
	Integra la substància del pensament aristotèlics, barrejat del neoplatonisme, en el seu propi sistema filosòfic, que presenta diverses enciclopèdies .
Averrois [ibn Rušd]	Mort el 1198.
	Amb l'objectiu de purificar Aristòtil de les influències d'Avicenna, torna a la pràctica del comentari i ofereix un resum de totes les obres d'Aristòtil que troba.

Figura 3. El món islàmic bevent del pensament aristotèlic

L'Occident llatí no va tenir la majoria de les obres d'Aristòtil quan formava el seu pensament. El **món islàmic**, en canvi, va poder treure profit del pensament d'Aristòtil.

A partir de mitjans del **segle XI**, Europa coneix una renovació intel·lectual vinculada a la querella entre el Papat i l'Imperi. Els juristes descobreixen i intenten sistematitzar el **dret romà** com a **ciència** rigorosament deduïda a partir de primers principis, empresa per a la qual necessiten una **lògica** més ben ordenada que la que tenen disponible. Busquen, doncs, a les parts de l'*Organon* sense traduir: particularment els *Segons Analítics*, sobre què és una ciència. Al **segle XII** se'l **tradueix** a Toledo partir de l'**àrab**. Ràpidament es prefereix fer-ho directament del **grec** a Sicília.

Les universitats s'havien fundat a finals del segle XI a Bolonya, després al segle XII a París i finalment estès per l'Europa llatina. Les obres d'Aristòtil esdevenen manuals de l'ensenyament filosòfic, suscitant la resistència de les autoritats eclesiàstiques. El *Tractat del Cel* demostra que el món és etern; complicant justificar la creació. Les obres d'Aristòtil són comentades per **sant Tomàs d'Aquino** (mort el 1274) i serveixen de mobiliari conceptual a l'escolàstica. Els fundadors de la modernitat filosòfica: **Bacon**, **Descartes** i **Hobbes**, el sotmeten a una crítica no sempre equitativa.

Hobbes defensà que, si una paraula no es pot traduir, no té **significació**. És **argot**: paraules de les quals un estudiós no sabrà el significat complet ni els matisos. No es pot pretendre, però, el **monopoli d'una sola llengua**, perquè la historicitat de cadascuna haurà dut a la formació d'un vocabulari i expressions únic. Hi haurà, doncs, **intuïcions intraduïbles**.

El que no es pot fer intel·ligible en la major part de les llengües [modernes] tampoc no és intel·ligible en llatí¹.

1.1.3 Divisió en llibres de la *Metafísica* d'Aristòtil

Aristòtil, a diferència de Plató (que defensa la noció d'*intuïció*), creia que **es pot conèixer tot a través del llenguatge**. És per això que va escriure tant.

A	<i>De la saviesa i de les seves causes</i>	H	<i>De compost o entitat material</i>
α	<i>De la teoria de la veritat i el mètode</i>	Θ	<i>De la potència</i>
B	<i>De les apories</i>	I	<i>De la unitat i de les seves categories</i>
Γ	<i>De la ciència de la realitat en general</i>	K	<i>De les apories i principis de la naturalesa</i>
Δ	<i>Del lèxic ontològic</i>	Λ	<i>De les entitats primeres i el cosmos</i>
E	<i>De la jerarquia de les ciències</i>	M	<i>Refutació d'idees i nombres com a causes</i>
Z	<i>De l'entitat</i>	N	<i>Refutació dels principis acadèmics</i>

Figura 4. Ordre de les obres d'Aristòtil segons Bekker

La *Metafísica* està dividida en múltiples llibres (unitats que es distribueixen en blocs): una sèrie sense una continuïtat lineal. També se'ls ordena amb números romans; els títols són convencions sense fonament històric. Els **catorze llibres** que ens han arribat són a l'edició romana d'**Andronic**

¹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, XLVI, p. 702, ed. Malcolm.

de **Rodes**, del segle **I ANE**. Se sap, gràcies a un catàleg redactat per **Esiqui** i que es remunta al segle **III ANE**, que existia una edició de **deu** llibres. Encara no ha sigut possible reconstruir-la.

1.2 La introducció a la *Metafísica* d'Aristòtil

No és una obra la composició de la qual estigui pensada com a una **unitat**. Ara, hi ha qui defensa, entre ells molts intèrprets, i la major part de les interpretacions ho apunten, que hi ha una **unitat sistemàtica de contingut**. Es postula fins i tot que hi ha un *bon ordre* de lectura. La manera més fàcil d'entendre'n l'ordre és veure **els primers quatre llibres com a una introducció al temari**.

1.2.1 El llibre A

El **llibre A** comença amb una de les frases sobre metafísica més cèlebres de la història:

Tots els humans tenen el desig de conèixer.²

En destaca tant l'absolutisme de l'afirmació: la **indeterminació** del mot *humà* (*ἄνθρωπος*), en tant que no específicament masculí, i l'ús d'una paraula **general** per *conèixer*, que indica un tipus de consciència molt més baix que no pas la reflexió filosòfica o acadèmica. El **llibre A** té com a punt principal que la **forma suprema del coneixement humà** és la **saviesa** (*σοφία*): **conèixer les causes i els principis de les coses**. Les causes són quatre:

Causes			
Material	Formal	Eficient	Final

Figura 5. Les quatre causes aristotèliques

Una part fonamental del llibre observa que els autors **anterior**s **anaven ben encaminats**, perquè buscaven una cosa d'aquest tipus. En van trobar alguna (com ara la causa *material*), o almenys apuntaven cap a algunes (la *formal*, l'*eficient*); tot i que confonien l'*eficient* amb la *final*... Però Aristòtil es cuida de deixar clar el seu orgull a ser **el primer a trobar-ho de manera concloent**.

Es comenta que és una primera versió del llibre primer, descartada a favor de l'**α**. Hi ha qui nota que hi ha tres tipus d'escriptura diferent. Però és molt difícil mostrar la cronologia de les fases de redacció dels llibres. Almenys tres cops Aristòtil parla de *nosaltres* (*diem, pensem, sostenim*); les frases reapareixen, gairebé literalment, al **llibre M**, on parla dels platònics en **tercera persona**. Al **llibre A** està explicant les **causes**; no és fins al **Α** que parla del **motor immòbil** i, amb això, és possible que se separés de les idees platòniques que presenta de lluny.

1.2.2 El llibre α

Potser el manuscrit més antic d'Aristòtil, a París, troba un **escoli** entre el llibre **A** i **α** que afirma que *aquest llibre no és obra d'Aristòtil*. Hi ha especulacions que n'assignen l'autoria a **Teofrast**.

El **llibre α**, més petit, és un subapartat o afegitó. Hi ha una certa **dependència** entre **A** i **α**; a tot estirar, potser ambdós fossin el primer llibre però se'ls ordenés en funció de la seva extensió.

² Aristòtil, *Metafísica*, llibre A.

Consisteix en la **recerca de les causes**, de les quals torna a establir que n'hi ha **quatre**: és a dir, ha arribat al mateix que l'**A** per una altra via.

La primera frase del **llibre α** és complexa i pràcticament dramàtica. És una **síntesi perfecta** de tot el que, d'altra banda, el **llibre A** ha fet en recollir el que tots els seus antecessors han dit sobre les causes. Continua dient que cal donar les gràcies pel que ha dit tothom, tant filòsofs com gent que hagi aportat un estudi menys profund, encara que un hi estigui d'acord o cregui que anaven errats, perquè entre tots fan un *tot*.

És correcte anomenar també la filosofia **ciència de la veritat**. En efecte, la finalitat del saber **teòric** és la **veritat**, i del **pràctic**, l'**obra**.³

Al **llibre α**, doncs, s'hi identifica l'**estudi de la veritat** (*θεωροί*), o **contemplació**, amb la **filosofia**.

Veritat
La causa de les coses. El que fa que siguin com són.

Figura 6. La veritat

Si la veritat és la recerca de les causes, la **veritat suprema** és la **causa de tot** o primera. El **llibre α** descriu el **mètode per descobrir la veritat**, i observa que no tothom entén el mateix ni li agrada que li expliquin les coses igual: **no es pot usar el mètode matemàtic per a tot**.

Prova del fet que l'estudi de la veritat és, en un sentit, difícil i, en un altre sentit, fàcil és que **ningú no pot arribar-hi plenament ni tothom fracassa** en això, sinó que **cadascú diu alguna cosa** sobre la natura, i que cadascú no hi aporta res o hi aporta molt poc, però de tots junts en surt alguna cosa d'envergadura.⁴

Per Aristòtil, el que **és sempre** és la **volta dels estels**. Els astres són un fet inqüestionable. Més endavant ho estendrà a que *tot* és sempre: la humanitat de les persones...

1.2.3 El llibre B

El **llibre B** tracta les **difficultats** (*aporia*; de *poros*, *recurs*, i el prefix *a*, *no*: *sense recursos*). És un catàleg extens de qüestions: un **programa de curs**. Després de notar la gran importància de les qüestions; que si un les resol és com si desfés un nus; i que per fer-ho un s'ha de fixar molt en la forma que té i com funciona... comença la primera *aporia*. **Contraposa opinions** dels **físics** o **naturalistes**, una posició que associa amb els presocràtics, o aquells que han seguit la línia de Tales; amb les dels **pitagòric-platònics**.

És una **dialèctica** hegeliana: **no es tracta de donar la raó**, sinó mostrar com funcionen les dues perspectives. És una bona introducció a la *Metafísica*, però qüestionable literàriament: **no hi ha lligam entre aquest llibre i la resta**. No fa referència a cap altre llibre. Això posa en dubte si és realment un llibre primerenc: hi ha qui defensa que en ser llistat de problemes ho ha de ser per força; d'altres observen que no és fins que té la resposta que un pot formular les preguntes.

³ Aristòtil, *Metafísica*, llibre α.

⁴ Aristòtil, *Metafísica*, llibre α.

En relació a la ciència que cerquem, és necessari que ens dediquem primer de tot a aquelles dificultats al voltant de les quals cal discórrer en primer lloc. Es tracta d'aquelles a propòsit de les quals uns han pensat d'una manera i uns d'altres d'una altra; i, eventualment, a banda d'aquestes, alguna que hagi pogut passar inadvertida. És d'utilitat, per a qui vulgui trobar solucions, endinsar-se bé en la dificultat, car la sortida final és la resolució de les dificultats inicialment trobades, i **no és possible deslligar sense conèixer el nus**, però la dificultat del pensament mostra la dificultat de la cosa; a qui es troba així en dificultat li passa gairebé com **als que estan lligats**: en tots dos casos **és impossible tirar endavant**. Per això cal haver estudiat prèviament totes les dificultats, tant per les raons esmentades com perquè aquells que busquen sense ficar-se primer dins de la dificultat són com aquells que ignoren on cal anar i ni tan sols saben si han trobat o no el que buscaven; en efecte, per a un tal no és evident l'objectiu, sí, en canvi per a qui s'ha endinsat prèviament en la dificultat. a més, forçosament estarà en millors condicions per a jutjar qui hagi escoltat, com a un litigi, tots els arguments oposats.⁵

Sorgeix el dubte de fins a quin punt la *cerca* és compartida amb Aristòtil, o es dirigís als alumnes a qui guiaria vers una ciència que ell ja coneixia. **Presenta problemes prèviament formulats**, i aprofita per encaixar-se a si mateix com a **descobridor** de noves qüestions. Demana que els recercadors es comprometin a, un cop plantejada la pregunta, batallar per la solució fins al final.

1.2.4 El llibre Γ

Se centra en els **principis**; especialment el de la **no contradicció**. La manera de **no mantenir-lo** és diversa; el **llibre Γ** es dedica a trobar **les falles de cada proposta**. Ningú dubta que aquest és un **text Aristotèlic**; en aquest cas, no se sap en quin moment vital o acadèmic el va escriure.

Introdueix el **primer motor immòbil**: allò que fa que tot es mogui. Hi aprofundirà al **llibre Δ**.

Però tampoc està tot en certs moments en repòs i en certs moments en moviment, sense que res hi estigui sempre; en efecte, hi ha quelcom que sempre mou les coses que es mouen, i **el primer motor és ell mateix immòbil**.⁶

Alexandre d'Afrodísia escriu:

En alguns manuscrits aquest **text falta**.

Hi ha estudiosos que creuen que aquest paràgraf s'afegí per anunciar, o referenciar, el **llibre Δ**. El **llibre Γ** comença amb:

Hi ha una ciència que estudia **l'ens com allò que és** i els atributs que, com a tal, li corresponen.⁷

La traducció manté el terme tècnic *ens* per construir la frase com ho va fer Aristòtil. Poc més endavant, escriu la seva afirmació més cèlebre:

Allò que és es diu de moltes maneres, però per referència a la unitat i a una determinada naturalesa, i no de manera equívoca, sinó que, de la mateixa manera que tot el saludable [es diu]

⁵ Aristòtil, *Metafísica*, llibre B.

⁶ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Γ, 1012b, 22.

⁷ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Γ.

en referència a la salut, unes coses pel fet de conservar-la, altres pel fet de produir-la, altres per ser-ne signes, altres per ser-ne portadores, i així com el medicinal [es diu] per referència a la medicina (unes coses, en efecte, es diuen medicinals perquè posseeixen la medicina, unes altres perquè són naturalment aptes per a aquesta, altres perquè són l'efecte de la medicina, i podríem considerar altres coses que es diuen de manera similar a aquestes), així també **l'ens es diu de moltes maneres, però tot ell en referencia a un determinat principi**.⁸

És a dir: *l'ésser es pot dir de moltes maneres*. No és igualment *saludable* un medicament que fer esport o seguir una dieta mediterrània, però tot cau dins del mateix sac. Les coses poden *ser*, *fluir*... perquè això que és ara, en algun moment no va existir i més endavant, deixarà de fer-ho altre cop. Això respon a idees filosòfiques que el precedien: la noció que **els discursos que es poden fer sobre la mateixa cosa són molts**. És el que es coneix com a l'**heterogeneïtat noètica** (si es tracta del coneixement) o *ontòloga* (si es tracta de l'ordre de les coses).

És a dir, **la ciència** (ἐπιστήμη) és un **discurs**.

Que **és impossible que el mateix es doni i alhora no es doni en la mateixa cosa** i respecte del mateix (fetes totes les altres precisions que calgui enfront de possibles objeccions verbals): aquest és el més ferm de tots els principis: posseeix, en efecte, la característica esmentada.⁹

En la pluralitat del discurs sobre les coses és on ontològicament rau el **principi lògic de la no contradicció**: una cosa no pot *ser* i *no ser* alhora. Caldrà que els dos estats siguin **excloents**.

El *dir* és un instrument lingüístic, al qual se suma el **principi del terç exclòs**: fetes les precisions verbals pertinents (arribats, doncs, als aspectes rellevants per a l'observació), una cosa *té* o *no té*; però mai les dues. Aquest se centra en la *sentència* mentre que el primer parla de les *coses*.

Principi de la no contradicció	Principi del terç exclòs
S'ocupa de les coses .	S'ocupa de l' expressió verbal .

Figura 7. Els principis de la no contradicció i del terç exclòs

1.2.5 El llibre Δ

Exercici 4 (el 3 està fet segons el Γ, per equivocació)

Tracta el **vocabulari** dels **llibres Γ i E**. És una llista de mots extensament definits per poder usar-los amb exactitud en els seus teories.

1.2.6 El llibre E

Es pot considerar una **continuació del llibre Γ**: aprofundeix en les **causes, principis, elements** i la **percepció**. La diferència principal amb el **Γ** és que la teoria de l'anterior prenia *l'ésser en tant que ésser*; ara s'investiguen els principis i les causes de **les coses en tant que coses**.

[...] és propi del mateix **pensament discursiu** fer palès **el què és i si de fet és**.¹⁰

⁸ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Γ, 1003a, 32.

⁹ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Γ, 1005b, 20.

¹⁰ Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1025b, 15.

Els àmbits sobre els quals s'ha establert **coneixement discursiu** (a vegades, *ἐπιστήμη* o *σοφία*) **sobre les causes de les coses** són **circumscriu**: bàsicament, dos de molt establerts i d'altres que ja eren reconeguts, però encara en vies d'establiment.

Molt establerts		En transició
Matemàtiques	Física	Medicina, música...

Figura 8. Àmbits circumscriu del coneixement discursiu sobre les causes de les coses

Els àmbits no establerts no busquen les *primeres causes* o el *per què* o *essència* de les coses. Després d'Aristòtil, la medicina ja es considerarà un estudi de causes i principis (*de les malalties*). **Aristòtil està descobrint l'essència de l'objecte** en tant que objecte; de les coses en tant que coses. No només *pel* que són, sinó *perquè* són.

Atès que també a la **ciència de la natura** li pertoca ocupar-se d'algun gènere d'ens (s'ocupa d'aquell tipus d'entitat en què el principi de moviment i de repòs és en ella mateixa), és obvi que no és [una ciència] pràctica ni productiva (el principi de les coses produïbles es troba en el productor, sigui l'intel·lecte, sigui l'acte, sigui alguna [altra] potència; el [principi] de les accions practicables, en el que es fa: la decisió; en efecte, allò practicable i allò decidible són el mateix), de manera que **si tot pensament és pràctic, productiu o teòric la [ciència] física serà una ciència teòrica**, però dedicada a estudiar aquell tipus d'ens que és capaç de moure's i l'entitat habitualment corresponent a la definició, no únicament l'entitat separada.¹¹

Com que tot està remogut, les coses **tendiran a tornar** al seu lloc propi.

Cal no oblidar com és l'essència i la definició, puix que sense això no és possible que la investigació doni cap resultat. I entre les coses definides i les [explicacions del] *què és* n'hi ha, d'una banda, com allò que és camús i, de l'altra, com allò que és còncau. Es diferencien aquestes perquè allò que és camús és concebut juntament amb la matèria (camús és un nas còncau), la concavitat, en canvi, sense la matèria sensible.¹²

Aquí hi ha un **matís** que la llengua actual ja no és capaç d'expressar: el mot *camús* denotava una forma específica del ventre dels vaixells. La distinció que jugarà després és molt important; té molt a veure amb la **concepció de la geometria d'Aristòtil**:

Si realment totes les coses naturals es diuen de manera semblant a allò que és camús, com ara el nas, l'ull, el rostre, la carn, l'os, en definitiva, l'animal, la fulla, l'arrel, l'escorça, en definitiva, la planta (efectivament, **la definició de cap d'aquestes coses no prescindeix del canvi, sinó que sempre conté matèria**), és evident com cal cercar i definir el *què és* en les coses naturals i per què és propi de l'estudiós de la natura estudiar l'ànima d'un cert tipus: tota aquella que sigui sense matèria.¹³

Plató defensa que del conjunt de coses es pot fer una mena d'abstracció (paraula que no fa servir mai) i arribar a formes o figures geomètriques que construeixen la realitat; i immutables.

¹¹ Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1025b, 18.

¹² Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1025b, 18.

¹³ Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1025b, 36.

Així doncs, és palès a partir d'aquestes [consideracions] que **la física és teòrica; també ho és, però, la matemàtica**, però de moment no queda clar si s'ocupa de coses immòbils i separades, tot i que sí que és clar que els estudia com a immòbils i separats.¹⁴

Aristòtil no ho veu així: les formes geomètriques són els **límits de les coses**, en tant que la forma geomètrica bàsica que conformen. Aquests límits tindran **propietats**. Per tant, tant la **física com les matemàtiques són teòriques**: no produeixen res. *No són una tècnica*.

En efecte, **la física [s'ocupa] de coses separades però no immòbils**, i algunes [parts] de la matemàtica, de coses immòbils però segurament no separades, sinó com a inherents de la matèria.

La [ciència] primera, en canvi, [s'ocupa] de les coses separades i immòbils. D'altra banda, totes les causes són necessàriament eternes, i sobretot aquestes, ja que aquestes ho són dels ens visibles entre els divins.¹⁵

La física i la matemàtica són segones: tenen objectes o qualitats que permeten marcar-les en un gènere concret. Per Aristòtil, els ens divins són els cossos celestials i els estels: els planetes, la Lluna, el Sol són déus. Aquí no està pensant en una ontologia deslligada de la naturalesa: està **explicant la naturalesa**. Però no el canvi, com ja havia fet, sinó la *raó de tot*: canvi, moviment... Al **llibre A**, Aristòtil ja ha parlat de **teleologia**¹⁶. L'objecte de la física, la matemàtica, la teleologia és donar la **raó del moviment dels cossos celestes**.

Teorètiques	Metafísica
Preferibles a les altres ciències.	Primera de les ciències: tracta de tot.

Figura 9. Ciències

1.2.7 El llibre Z

Tracta de l'**entitat** o la **substància** (*ουσια*) de manera fonamental. La importància d'aquest llibre és que en centrar-se en això ja s'està fent referència al **conjunt de tot**: a centrar-se en la realitat. És el que permetrà una **aproximació ontològica** a Aristòtil; que és diferent a la teleològica.

Ontològica	Teleològica
Descansa principalment en el llibre Z : específicament, en la <i>ουσια</i> .	Es decanta per l' energia (o <i>acte</i>).

Figura 10. Aproximacions en Aristòtil

El text fa almenys **dues coses** alhora:

1. L'exercici habitual de dir *quins són* els **sentits principals** amb els quals s'usa *ουσια*.
2. Seguir què han pres per *ουσια* els seus **predecessors**. Alguns d'ells hauran fet menció de la **matèria**. Al **llibre A**, els integrava; ara, es **diferencia** d'ells, destriant si parlen del mateix que ell o no.

¹⁴ Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1026a, 8.

¹⁵ Aristòtil, *Metafísica*, llibre E, 1026a, 13.

¹⁶ *Teologia* tracta els déus i els mites; *teleologia*, les finalitats.

Matèria	Essència	Forma
Sentit més feble o impropi .	Sentit verdader i propi .	

Figura 11. Sentits de ουσία

Les **abstraccions**, diu Aristòtil, **no són substàncies**.

Errors comesos sobre el sentit de ουσία	
Confondre el ligam sensible entre <i>matèria</i> i <i>forma</i> .	Considerar el <i>gènere</i> o l' <i>universal</i> o, en el fons, la <i>idea</i> de Plató, com a substància .

Figura 12. Errors comesos sobre el sentit de ουσία

El repte que planteja Aristòtil és **oblidar** les consideracions **platòniques** de **forma** i **matèria**.

Figura 13. Nivells per comprendre el llibre Z

Aristòtil pretén haver-ho aconseguit: haver-ne **convençut** el seu lector i alumnes.

Allò que és es diu de moltes maneres, tal com hem distingit en el tractat sobre les múltiples maneres de dir; significa, d'una banda, **el què és i quelcom determinat**, de l'altra, la qualitat o la quantitat o cadascuna de les altres coses que es prediquen d'aquesta manera. Si allò que és es diu d'aquestes maneres, és evident que, entre tots aquests [sentits] el principal és el *què és*, que indica precisament, l'**entitat**[.]¹⁷

Allò que és pot ser tant l'**expressió** com l'**objecte**. Aristòtil està donant el sentit principal d'**entitat** (ουσία): *el què és*; d'altra banda, **substància** és *quiditas*. Totes les **categories** d'Aristòtil poden **imputar-se**: *tenia motius per ser-hi o no; estava dret, o assegut; estava viu o mort...* i n'hi ha una totes referencien: sempre **es diu d'algú**. I què és aquest *algú*? Aquí és on entra Aristòtil en aquest llibre. Es poden dir moltes coses, però n'hi ha una que es diu precisament d'això. *Què és això que jeu al llit, que passeja pel carrer, que és viu o mort o dret o assegut? És el que és* (ζο τι εστιν).

L'expressió *quelcom determinat* (ζοδε τι) és molt important. Indica *aquest*: en contrast al *què és*. Això remet a *és humà, és una cadira...* o, a **aquest concret**: *l'aquesta cosa concreta*; l'**entitat**.

[Q]uan diem que tal cosa és de tal **qualitat**, diem [que és] **bo o dolent**, però no que és de tres colzes o ésser humà; en canvi, quan diem **què és**, no diem [que és] blanc ni calent ni de tres colzes, sinó **ésser humà o déu**[.]¹⁸

Per tant, **hi ha qualitats i després hi ha l'entitat**. L'entitat *ésser humà o arbre sobreviu*; els apèndixs (un braç, una branca) no ho fan per si sols. Els apèndixs són *apèndixs de l'entitat*. Quan

¹⁷ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028a, 10.

¹⁸ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028a, 15.

s'estructura la **realitat** no hi ha homogeneïtat: es fa de manera **heterogènia**, amb diferències. Hi ha coses que són entitats; n'hi ha d'altres que no ho són. Per tant, serien *no-res*: **éssers pel fet de ser respecte d'allò que és així** (*qualitat, quantitats, afeccions...*). *No hi ha una salut fora de les entitats que estan sanes.*

Hi ha una manera, de les moltes maneres de dir les coses, a la que totes les altres fan referència: **la que diu *el que és***. El dualisme entre entitat i substància seguirà a Descartes, Kant...

Hi ha un altre terme important: **separació** (*χωρισμος*). Aristòtil **resignifica** el terme respecte Plató: el retorna al sentit original. Per tant, significa que les coses estan **separades les unes de les altres**: *una cadira està separada de l'altra; un edifici d'un altre; el meu estómac del meu cervell...* **Les entitats són les que estan separades** i cadascuna, per separat, viu; no els éssers, que no podran estar separats de les entitats a les quals es remeten. Aquests, però, sí que poden tenir una **separació local** o accidental: dues pedres podrien haver sigut una; i una pedra pot trencar-se en dues... però no un humà. *Un braç unit a un cos és cos humà; un braç quan ja no està unit al cos no és cos humà*; perquè ja no estan lligats. Està igualment separat que les entitats... però les entitats tenen un **principi de separació**. Un cop s'està mort ja no s'està separat de la realitat immediata perquè acabarà assimilant-s'hi fins que s'hi integrarà del tot com a pols.

Per què hi ha una unitat de matèria i forma? S'observen les cadires: totes tenen la mateixa forma, però no la mateixa matèria. Si no fossin la mateixa forma, no es podrien dir cadires. El principi que les separa fa que siguin dues **unitats hilemòrfiques**¹⁹ diferents; la forma d'una i altra no són la mateixa, en sentit unitari concret. **Són i no són la mateixa forma**, segons el sentit: l'individu concret té una forma única; en si, té la mateixa forma que totes les entitats del nom.

[É]ssers, perquè tenen un subjecte determinat (és a dir l'entitat i l'individu), el qual es fa palès en aquesta forma de predicació, ja que bo i assegut no es poden dir sense aquell. Queda clar, doncs, que **mitjançant [l'entitat] són també cadascuna de les coses**, de manera que el que és primordialment i no el que és quelcom, sinó el que és absolutament, serà entitat.²⁰

En els següents llibres, Aristòtil farà un pas més. En tots els exemples que s'han donat el referent primer que s'ha fet servir és *aquesta cadira, vostè...* **sempre individus**. Aquí es genera una tensió entre el *subjecte entitat individu*; però què passa amb les coses naturals? Aristòtil haurà de fer una distinció. El que pròpiament existeix són dues coses: els **individus** (*ànecs que existeixen pròpiament*)... però també existeix la seva *naturalesa* o *gènere*: allò pel qual *existeixen*; **el que fa que siguin el que són**. Són, doncs, la seva **espècie**, i aquesta és la perdura.

Individus			Naturalesa o gènere
Entitat	Matèria	Forma	Allò pel qual els individus existeixen ; el que fa que siguin el que són .
Allò que és.	Unitats hilemòrfiques.		

Figura 14. Entitat, matèria, forma, naturalesa o gènere

¹⁹ *Hilé*: fusta o matèria; *morfo*: forma.

²⁰ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028a, 26.

Els individus són part d'una espècie, i la seva funció és fer que perduri. **La seva particularitat explica l'individu, però la seva condició l'explica la forma que comparteixen tots.** La realitat de l'espècie transcendeix els individus. La seva funció particular està inclosa en un cicle.

Segons la perspectiva, distinció o classificació, **primer serà el subjecte i després la forma; o viceversa.** Aristòtil no té dues paraules diferents per això: ambdues són *οὐσία*.

[E]l primordial es diu de moltes maneres; no obstant això, **l'entitat és la primera** en tots els sentits, pel que fa a la definició, al coneixement i al temps.²¹

Si no assumim que les coses es mantenen en el temps, la teoria cau. Aquesta teoria se sustenta en l'assumpció que **les coses perduren.**

Allò que fa molt de temps, ara i sempre, és objecte de recerca i sempre planteja dificultat: què és l'ens, ve a ser això: què és l'entitat (uns, en efecte, diuen que n'hi ha una, d'altres, que n'hi ha més d'una, uns diuen que són limitades [en nombre], d'altres que són infinites); per això també a nosaltres **ens cal estudiar sobretot i en primer lloc, i gairebé únicament, respecte d'allò que és així, què és.**²²

Les coses poden formar entitats. Apareix una mena de composició: *les parts del cel són els astres, la Lluna i el Sol.* Hi ha **cossos que s'apareixen** (el foc, l'aire, l'aigua, les cadires, els humans, els animals, els astres), i això és l'**ésser**. Segons l'èmfasi que es faci d'aquesta reflexió, es pot fer una **separació entre material i immaterial** (tendint aleshores vers la teologia). La naturalesa, per Aristòtil, té una dimensió que permet que sigui molt més rica.

Alguns opinen que els límits del cos, la superfície la línia el punt la unitat són entitats, encara més que el cos i el sòlid. A més, uns pensen que al marge de les coses sensibles no i ha res d'aquesta classe. Altres, que hi ha éssers atents més nombrosos i reals tal com Plató [considera] les formes i els ens matemàtics dues [classes d']entitats, i una tercera, l'entitat dels cossos sensibles; Espeusip, d'altra banda, partint de l'u [considera que hi ha] múltiples entitats i principis de cada entitat: un principi dels nombres, un altre de les magnituds i a continuació un principi de l'ànima; i d'aquesta manera amplia [en nombre] de les entitats. Alguns diuen que les formes i els nombres tenen la mateixa naturalesa i que la resta, línies i superfícies, en deriven, fins a arribar a l'entitat del cel i les coses sensibles.²³

La proposat a d'Aristòtil no és si hi ha coses materials o immaterials, sinó si són sensibles o no sensibles. I si n'hi ha de no sensibles, si n'hi ha alguna de separada (que té entitat) i per què, i com, o no n'hi ha cap al marge de les sensibles.

L'entitat, per bé que no de moltes maneres, es diu sobretot en quatre sentits: l'entitat sembla que és l'**essència**, l'**universal** i el **gènere** de cada cosa i, en quart lloc després d'aquest, el **subjecte**. El subjecte és allò de què les altres coses es diuen, mentre que ell ja o es diu d'un altre. Per això, primer hem de fer precisions sobre aquest. En efecte, **el subjecte primer sembla que és entitat en grau màxim.** I en cert sentit es diu tal la **matèria**, en un altre, la **forma**, i en un tercer,

²¹ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028a, 34.

²² Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028b, 3.

²³ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028b, 18.

el [tot] resultant d'aquestes (parlo de la matèria, per exemple, com el bronze, de la forma com del contorn de la figura, i del resultant d'aquestes com de l'estàtua), de manera que **si la forma és anterior a la matèria i més pròpiament ens, també ho serà, per la mateixa raó, el resultat de totes dues coses.**²⁴

Aristòtil encara no ha dit **per què la forma és anterior a la matèria**: s'expressa en **condicional**.

El que la traducció anomena *el contorn de la figura* es tradueix literalment a l'**esquema de les idees**. Aristòtil vol expressar una mena de *motlle* que donava **forma** a la figura. Per la mateixa raó, hi ha una proporció (*logos*) entre el que li passa a l'humà quan busca la matèria i la forma. Es pot **distingir la matèria i la forma**; en l'artefacte passa el mateix; qualsevol objecte natural...

La paraula *entelèquia* pot ser traduïda per *realitat plena*: té l'arrel *telos*, (*final, terme final o límit*). És la realitat completa, que ja ha assolit la seva finalitat. **Teleologia** comparteix l'arrel.

La **distinció** entre **essència** i **cosa singular** és clau en Aristòtil. Se situa en una discussió especialment densa, on intenta **convèncer per mitjà de diversos mètodes** (a mesura que cada prova li falla). Una paraula aristotèlica poc coneguda és *εκαστον*, que significa *un de cada*.

És de certa utilitat en la investigació sobre l'entitat [*ουσια*] saber, ja que cada **individu** sembla no ser altra cosa que **la seva pròpia entitat**. I es diu que **l'essència és l'entitat** de cada cosa. En el cas de les coses que es diuen per concomitància semblaria certament que es d'una altra manera.²⁵

Aristòtil diferencia entre *l'home pà·lid* i *ser l'home pà·lid*: entre **essència** i **existència**. Però a això encara no ha arribat. Serà **Heidegger** qui en prendrà trossos per construir un camí diferent.

Els extrems no s'identifiquen de la mateix manera. Però tal volta [...] els extrems [...] propietats concomitants [...] ²⁶

Sempre es tindrà un subjecte del qual es diuen coses. El que Aristòtil adverteix és, primer, que no totes les maneres de referir-se al subjecte són iguals; **no són el mateix tipus** de referència. I dins de cada tipus hi haurà **variacions del què es pot dir**. *Una manera de dir podria ser expressar el color que té el subjecte; una altra, si està assegut, dret, estirat...* No són relacions bijectives pròpiament. Tot i que el llenguatge ho permet, dir *pà·lid és l'home* no és permisible com a referència, dirigida des del subjecte a la cosa. Aristòtil està descobrint **l'estructura de la realitat**, que es manifesta amb les **referències de la cosa al subjecte**.

Sense l'és, el subjecte no estarà individuat: quan s'hi inclou, hi ha intervingut una altra cosa: tal és la **potència del ver ser**. S'ha determinat l'existència d'un exemple singular del subjecte.

En el cas de les coses **dites per si mateixes** [no dites per accident o per concomitància] són necessàriament el mateix, per exemple, si hi ha certes entitats respecte de les quals no hi ha certes entitats ni naturaleses anteriors tal com diuen alguns que són les idees?²⁷

²⁴ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, 1028b, 33.

²⁵ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, ???.

²⁶ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, ???.

²⁷ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Z, ???.

Considerem tenir una cosa concreta (c_1) i el que la cosa és (*el que c_1 és*), que no són dues coses, per més que sembli una mera distinció verbal. El problema rau en qüestionar si són **exactament idèntiques**. El que fa que aquesta qüestió tingui sentit és fer aparèixer una segona cosa concreta (c_2), juntament amb el que és (*el que c_2 és*). Ara, cal considerar que c_1 i c_2 són ambdues cadires. Per tant, *no serien el mateix*? Aquesta estructura està perfectament explicada per les idees: **hi ha una idea de la cosa**, i ambdues coses **participen de la mateixa**. Per tant *el que c_1 és* i *el que c_2 és* són una sola cosa: **el que c és**. Ara, doncs, es deixa enrere la distinció verbal i hi ha dues realitats: cada *ser* associat a la cosa i el *ser* de totes.

Si el bé mateix és diferent que l'essència de bé i l'animal, de l'essència de l'animal i l'ens, de l'essència de l'ens, hi haurà unes altres entitats, naturaleses i idees diferents [...]

L'*animal* és l'exemple fonamental per entendre el que **Aristòtil** està fent: l'**estructura de la vida**.

Plató	Aristòtil
S'entén amb l' estructura geomètrica .	S'entén amb l' estructura natural .

Figura 15. Entendre Plató i Aristòtil

El *bé*, l'*animal* i l'essència són el plantejament del **problema**; les *entitats*, *naturaleses* i *idees* en són possibles **solucions**... però no podran ser-ho totes, sinó una sola cosa.

1.2.8 El llibre H

Comença com una mena de **síntesi** de les idees fonamentals exposades al **llibre Z**. De fet, molts autors consideren els **llibres Z, H i Θ** com un bloc relativament unitari dins de la *Metafísica*.

[De les **causes**, els **principis** i els **elements de les entitats**] n'hi ha que són reconegudes per tothom de manera unànime, respecte d'altres, en canvi, alguns s'han pronunciat de forma particular. **Unànimement reconegudes** són, per exemple, el foc, la terra, l'aire i els altres **cossos simples**, després les **plantes** i les seves parts i els **animals** i les parts dels animals, i finalment el **cel** i les parts del cel. De manera particular, diuen alguns que són entitats les formes i els ens matemàtics.²⁸

L'**essència** és l'**entitat** i el seu **enunciat** és la **definició**; com que la definició és un enunciat i aquest té parts, també és necessari mirar, a propòsit de les parts, quines són de l'entitat i quines no, i si són les mateixes que les de la definició.

Són entitats l'essència i el subjecte.²⁹ [...] ni l'universal ni el gènere són entitat.³⁰

[...] Que també la matèria és entitat resulta obvi: en tots els canvis oposats hi ha quelcom subjacent als canvis[.]³¹

Matèria, per Aristòtil, és la que, **no essent quelcom determinat en acte, ho és en potència**.

²⁸ Aristòtil, *Metafísica*, llibre H, 1042a, 3.

²⁹ Aristòtil, *Metafísica*, llibre H, 1042a, 13.

³⁰ Aristòtil, *Metafísica*, llibre H, 1042a, 22.

³¹ Aristòtil, *Metafísica*, llibre H, 1042a, 32.

1.2.9 El llibre Θ

La *Metafísica* té a veure amb la qüestió **física** (*moviment*) i, d'altra banda, la **metafísica** (*entitat*); però la separació no és del tot clara. Això pot fer pensar que hi ha una divisió dels àmbits del saber; si bé la línia es pot traçar en diversos punts. Qui posa accent en això redescobrirà la separació física i metafísica.

Aristòtil sempre parla d'una sola cosa: **el que hi ha**. Però això es pot **dir de moltes maneres**, i sorgiran textos que plantejaran l'objecte des de diferents punts de vista. Hi ha vegades que no es plantegen des d'un àmbit de coneixement; en reflexionar el que hi ha des d'una nova perspectiva, un nou àmbit quedarà il·luminat. Això fa que hi hagi dos Aristòtils:

Els dos Aristòtils	
Estructurat	Menys estructurat
Centrat en els àmbits de coneixement .	Centrat en les visualitzacions de l'objecte .

Figura 16. Els dos Aristòtils

Aquest darrer serà el que escollirà **Heidegger**, i és a al qual pertany el **llibre Θ**.

El llibre se centra en una **recerca**: el **discurs de les categories**, que no és físic ni metafísic; és un **meta-discurs**. Investiga el com s'anomenen les categories. El mot *categoria* prové de l'àmbit **jurídic**: un mateix fet es pot jutjar des de la perspectiva del dret penal, civil, administratiu o laboral. Hi ha una justícia i un sol dret, però aquest està fragmentat en una multiplicitat que caracteritza les faltes jutjades.

Categoria
Les perspectives que encapsulen certs aspectes del món .

Figura 17. Categoria

Si parlem d'un **meta-discurs** és perquè la **realitat**, d'alguna manera, correspon a les **distincions** citades. I aquí és on **Aristòtil** salta a fer **ontologia**: el *com són les coses*. Majoritàriament segueix la línia de **Plató** i els seus predecessors... però al **Θ** introdueix la seva **gran aportació**.

Aristòtil parla del tot (*φσις*) i del **canvi**. En l'explicació del tot i del dinamisme i l'entelègia, l'acte aconseguit, s'ha adonat que la raó profunda, l'explicació de la realitat, **no troba una explicació suficient en la φσις** i tot el que la paraula comporta.

φσις
El que se'ns apareix o el que se'ns dona.

Figura 18. φσις

Aristòtil observa que, en cert sentit, **la φσις no se'ns dona ni apareix en els sentits**, sinó d'una altra manera, perquè no hi ha res més que el que hi ha. Així, el vocabulari que ha estat fent servir se li queda inservible. *Per exemple*: els astres se'ns apareixen; però la seva **veritable naturalesa** no. El que se'ns apareix és una **manifestació** de la veritable naturalesa dels astres. Cal explicar, doncs, com es dona **acte i potència**.

Però no hi ha possible definició del tot (en el sentit que Aristòtil entén les definicions), perquè és l'estructura del tot; com tampoc n'hi ha d'ésser. **El que està explicant no és físic**; és quelcom a veure amb les **condicions o causes** de la física, i aquestes no són físiques. Són el que un entén que són les coses.

Això permetrà acabar explicant el **motor immòbil**, del qual no tenim impressió però sabem que és part del tot. **Aristòtil** està indicant que el motor immòbil **mou el tot**, però no està dient en cap moment que estigui **fora** del tot. És per això que la *Metafísica* no pot deixar la física: la metafísica és una altra manera de veure el tot; el mateix que estudia la física. No és res que li sigui extern.

1.2.10 El llibre I

Trenca amb una progressió vista en llibres anteriors, és un dels llibres **menys comentats** de la *Metafísica*; alguns dels comentaris han arribat a discutir-lo, perquè sembla contradir les idees generals de la filosofia aristotèlica. El **llibre I** mostra, doncs, un Aristòtil que **no és monolític**, i que els llibres són un rastre d'una empresa aristotèlica que no va ser lineal.

Al **I**, és com si Aristòtil **tornés a començar**. Estudia una nova aproximació del tot, i ja no el fa a partir de l'ens o l'entitat, sinó l'**un**: un terme que no està subordinat ni a l'ens ni a l'entitat. L'**un** és una **altra mirada** al conjunt. Al llibre anterior trobàvem que *φύσις* era el nom que se li donava a tota la realitat, que es pot veure d'una altra manera perquè anem a buscar-la. **Aristòtil** distingeix entre l'**aproximament físic** i el de **moviment** o potència. El darrer, dins de la línia contínua del desplegament de la *Metafísica*, està assumit. Però l'**un no**.

És l'**un** i l'ésser *οὐσία*? La resposta aristotèlica és que **no**. *οὐσία* és entesa com a **unitat i relació**. **L'un és el mateix moviment o potència** del qual Aristòtil ha parlat fins ara. De la mateixa manera que a l'anterior llibre està dient que el conjunt (tot) es pot tractar com a *φύσις*, **potència i forma**, també es pot tractar com a un. És tota una altra perspectiva.

En el **neoplatonisme**, el **principi fonamental** és l'un. Això ha arribat a la religió cristiana, on la unitat de Déu és fonamental. Els déus del judaisme i de l'islam responen a la mateixa reflexió.

Figura 19. Model aristotèlic del tot o conjunt englobant

El context aristotèlic del **llibre I** són **Espeusip i Xenòcrates**, els successors immediats de **Plató** a l'**Acadèmia**. Aristòtil és absolutament contemporani tant del fundador de l'Acadèmia (Plató), a la mort del qual marxa d'Atenes. Espeusip pren el control de l'Acadèmia, i serà poc després de l'ascens a la direcció de Xenòcrates que Aristòtil fundarà el seu **Liceu**. Els dos darrers llibres tracten principis acadèmics, cosa que permet una documentació molt completa de la cronologia.

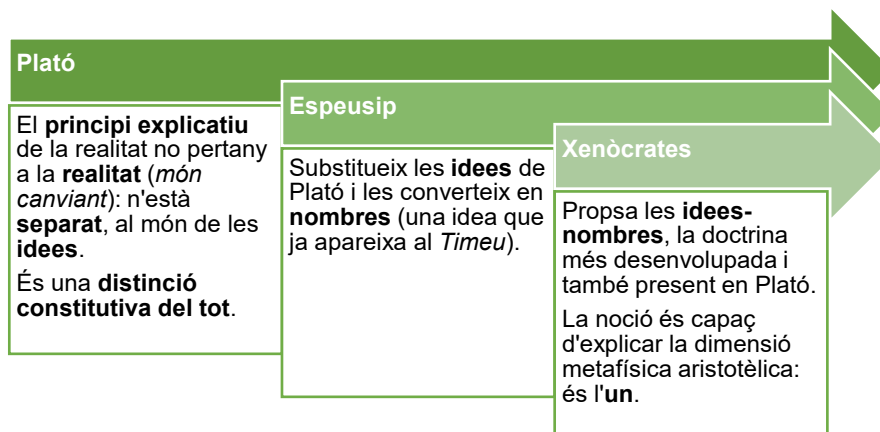

Figura 20. L'Acadèmia

La **ciència contemporània** segueix exactament la noció dels números com a manera d'explicar la realitat. En aquell temps ja té aplicacions: *l'estudi dels prismes, la geologia, l'astronomia...* Però amb la qüestió únicament numèrica no s'explica tota la dimensió metafísica de la *Metafísica*.

Idea-nombre	És	L'un
		El principi que fa que una cosa sigui una cosa.

Figura 21. La idea-nombre i l'un

Les **idees-nombres** en són capaces: s'estan per sobre dels nombres (permet que existeixin), que al seu torn expliquen la realitat.

Es contraposa a l'un	Molts	
	Díada indefinida	Un conjunt de coses inexplicables.

Figura 22. Contraposició a l'un

Aristòtil nega les idees-nombre: la seva doctrina és la de *το ὅν*, però ha comentar l'un per integrar-lo al conjunt. El tracta amb una perspectiva contextualitzada en els desenvolupaments del moment. El **neoplatonisme** que vindrà, de fet, és una **síntesi entre Plató i Aristòtil**.

L'un es pot dir de moltes maneres.³²

Que l'ésser es pot dir de moltes maneres és fonamental. No diu que el vocabulari sigui molt ric, sinó que **té molt àmbits on pot aplicar**. La raó és la manera com l'ésser s'explica a si mateix, i que podem veure i dir l'univers.

Quatre modes principals de les coses per les quals es diu l'un	Pel continu de la naturalesa i no pel contacte i lligam.	
	Continu de la naturalesa	Les coses que per naturalesa no se separen .
	Allò que és primàriament un és el moviment més simple i indivisible .	
	És més un allò que és sencer i amb certa configuració i forma, sobretot si és per naturalesa i no per manufactura.	
	És un pel fet de ser únic el seu moviment , i indivisible en l'espai i el temps.	

Figura 23. Quatre modes principals de les coses per les quals es diu l'un

³² Aristòtil, *Metafísica*, llibre A, 1069a, 18.

Les afirmacions així descansen en una **observació exhaustiva** biològica o científica. Hi ha errors importants, però, per falta d'adequada perspectiva. *Per exemple*: segons Aristòtil, el moviment dels planetes és continu i primer; els de translació i caiguda comencen i acaben, i són secundaris.

Totes les maneres com es diu l'un		
Per continuïtat.	La seva definició és unitària : una i indivisible:	
	Específicament	Numèricament
	Singular per coneixement , d'espècie o tipus.	Singular matemàtic .

Figura 24. Totes les maneres com es diu l'un

Tanmateix, no es pot confondre el **ser un** i el **dir que és l'un** (que es pot dir de moltes maneres).

1.2.11 El llibre K

Conté expressions que no es creu que siguin d'Aristòtil.

1.2.12 El llibre Λ

L'acte de l'acte primer és entendre: la intel·ligència.

Aquest estudi tracta de l'**entitat**: hom cerca, en efecte, els principis i les causes de les entitats.³³

La qualitat d'aquesta entitat no serà ja un ens, perquè **tots els ens són matèria i forma...** trobem que la traducció d'*ουσια* comença a grinyolar. Si fem del Λ el llibre central, refereix a *substància*; si no, és *entitat*. L'objecte principal fins ara ha sigut l'*ens*: **l'ésser en tant que ésser**, el nom aristotèlic pel que abans es deia *φυσικς*.

Hem vist que l'ésser es pot dir de moltes maneres; i la privilegiada era *ουσια*, perquè **la resta hi fan referència**. Però ara l'objecte de la teoria **és *ουσια***. Aquí es podria dir que el que està fent Aristòtil és restringir l'objecte de la teoria a la *ουσια*... i malgrat ser una interpretació que permetria col·locar Λ en línia amb la resta de llibres... el text torna a posar-ho tot en joc.

Tots els comentaristes afirmen que aquest és el **darrer llibre d'Aristòtil**: culmina la *Metafísica*, per més que no hi ha cap recull que conclogui abans dels llibres **M** i **N**. Hi ha qui teoritza prescindir del diccionari (Δ), d'un dels dos llibres primers, **K**... i aquest mateix llibre, **Λ**. Excloure'l no implica que no es cregui que no sigui d'Aristòtil; sinó l'observació que és auto-conclusiu: existeix sol, comença i acaba completament.

Si l'univers és com un tot, l'entitat n'és la part primordial. I si és un tot per consecució, també llavors **l'entitat serà el primer, i després la qualitat, i després la quantitat**.³⁴

La traducció tria *univers* per una paraula que grega (*ολον*) pel **conjunt**. La *quantitat* i la *qualitat* són qualitats i moviments, no éssers. Apareix l'altra gran paraula: *separació*, que, entesa com vol Aristòtil, és la separació entre objectes (*ὑποσμός*); i la separació platònica entre idees i món.

³³ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Λ, 1075b, 35.

³⁴ Aristòtil, *Metafísica*, llibre Λ, 1075b, 35.

L'argument amb què conclou el **llibre A** és llarg i ve de lluny.

A més a més, no diu ningú que [...] són u. No els és possible dir-ho si no és com ho diem nosaltres: que ho fa allò que mou. I aquells que diuen que allò és el nombre matemàtic i que d'aquesta manera sempre hi ha una entitat i que els principis que són diversos fan de la unitat de l'univers una sèrie d'episodis. [...] una cosa sigui qui governa.³⁵

Aristòtil està concloent el gran esquema que ha fet al llarg del curs: que **l'única cosa que pot ser l'u és el motor immòbil**, per al qual ja ha seguit tota la seva argumentació amb anterioritat.

El **llibre A** no té referències directes a d'altres llibres, a diferència d'altres. Hi ha moltes hipòtesis al respecte, començant per dir que aquest llibre és un dels primers que va escriure Aristòtil i acabant per observar que aquest ja no tracta un tema biològic, sinó metafísics. **El llibre A ho explica tot**: les coses que hi ha i els seus principis. Comença per les coses materials que són visibles, que perduren i les que són suprasensibles: que ho governen tot. Aquest primer principi ho governa tot. Si s'até al que ha explicat fins aleshores no hi ha cap govern, però això canviarà.

Atès que eren tres les entitats, dues [...] i una immòbil³⁶.

Aquí Aristòtil ja està posant a lloc la tesi: *és necessari que hi hagi una entitat immòbil*. L'ús del mot *ουσια* indica que es proposa explicar **com és, quina és i l'entitat immòbil en si**.

Les entitats són els primers dels ens i si totes són corruptibles, tots els ens ho seran.

Perquè són primeres: si els primers són corruptibles, la incorruptibilitat no vindrà després, d'afegit.

Els moviments que observem comencen i acaben; l'únic que no ho fa és el celestial. Per tant, és un moviment continu: perfecte. L'estudi dels astres acabarà requerint una *quinta essència*, una matèria desconeguda que n'expliqui la perfecció. Més endavant, aquesta afirmació si serà criticada: durant la revolució científica, caurà l'edifici aristotèlic. Però que caigui l'*argument* no vol dir que caigui *allò que vol explicar*; això explica la seva pervivència. Els arguments que fallen no s'han de prendre com el que Aristòtil vol dir, sinó com el que són: **arguments que justifiquen allò que vol dir**, que ara potser es podran argumentar d'una altra manera.

L'acte és el que mou. Això vol dir que forma part de l'estructura de la llavor i la terra: la primera mou la segona. Està dient que **les idees no expliquen el moviment**; no poden, perquè no en formen part. Aquí és on Aristòtil comença a passar a un argument molt subtil: el de la separació. **Aquest principi o acte que explica el moviment no n'està separat**. En tot això, en l'estructura del pensament aristotèlic d'acte i potència, l'argument més fort d'Aristòtil és que **tot moviment té a veure amb la potència**, i en la mesura que té a veure amb la potència, podria no haver estat. Tal és la naturalesa de la potència: *podria ser, o no ser*.

³⁵ Aristòtil, *Metafísica*, llibre A, 1075b 35.

³⁶ Entitat immòbil: *ουσια ακινητον*.